

lax; in hoc gradu mens roboratur, si nec verbo nec facto ab aliquo lædatur, et si corpus animæ in Dei servitio subjugatur, et animâ spiritui concordans Domino Deo jugiter famulatur. In hoc gradu positi beati dicuntur, quoniam filii Dei vocabuntur (*Matth. v*).

Nonus gradus scribitur bonitas, per quam introitur cœlestis vitæ jucunditas. In hunc gradum scandit homo, si non solum non facit, sed cogitat nec malum.

Decimus gradus est spiritale gaudium, per quod pertingitur ad sanctorum contubernium. In hunc gradum lætetur homo se conscendisse, si non gaudet super iniquitate nec super ruina inimici, nec de malis quæ eveniunt alii: congaudet autem veritati, et omnibus gestis ad honorem Christi, qui est veritas et vitæ præmium, et plenum omnium gaudium.

Undecimus gradus locatur sufferentia, per quam supernæ gloriæ adipiscitur eminentia. Hunc gradum scandens animus arripit, si omnia mundi adversa pro Christo sufferet. In hoc gradu constituti beati scribuntur, si persecutionem pro justitia patiuntur (*ibid.*).

CAP. V. *Postremi gradus hujus scalæ fides, spes, longanimitas, et perseverantia.*

Duodecimus gradus dicitur esse fides, quæ homines efficit angelis concives. Hunc gradum hominibus gressu premit, si cuncta de Deo et æterna vita pie dicta vel scripta fideliter credit: absque fide etenim est impossibile Deo placere.

Tredecimus gradus est spes, quæ non confundit præstolantes spirituales res. In hunc gradum pedes mens sancta levat, si omnia bona, de futura vita sperat.

Quartus decimus gradus sequitur longanimitas, per quam impetratur angelorum æqualitas. Hunc

A gradum quilibet scandens apprehendet, si omnes promissiones Dei æquanimitè sustinet. Si onus Dei tandiu bajulat, quousque veniens ipse, de ejus collo jugum excutiat, et eum a labore cessare, et in requie recumbere faciat.

Quintus decimus gradus et ultimus ponitur pro perseverantia, per quam paradisiacæ amœnitatis capiuntur prata vernantia. In hunc gradum mens petens se pervenisse gaudeat, si de Dei misericordia nunquam desperando excidat: *Qui usque in finem perseveraverit, hic salvus erit (Matth. xiii).*

CAP. VI. *Hæc scala per timorem erigitur, quo ad summum perducta charitas ipsa in hæreditatem Domini introducitur.*

B Et qui per hos omnes gradus rite scandet, hunc Deus ipsa charitas in cellaria æternæ dulcedinis introducet. Hæc scala Domini per timorem erigitur, per quem ad summum perducta charitas ipsa, ut filius, in hæreditatem Domini introducitur: timor vero, ut servus foras ejicitur. Sed duplex distinguitur, quidam dicitur servilis, alius filialis. Servus quippe timet dominum, ne, si peccaret, eum damnaret; filius patrem timet, ne eum exhæredet; timet adultera maritum ne veniat, sed uxor casta, ne discedat. Per servilem timorem peccata declinamus, ne horrendi supplicii pœnam incidamus: per filialem transacta defleamus, ne gratia patris nostri et æternis gaudiis careamus. Modo cum charitas mentem possedit, servilem timorem foras mittit: timor autem Domini sanctus, scilicet filialis, permanet in sæcula sempiterna. Jam enim gehennam ut servus peccati non timebit; quia nullum peccatum committere quærit; sed Deo ut filius per dilectionem in virtutibus adhærebit. Per hos igitur timores Deum et vitam æternam diligamus, et per charitatem omnia bona perficiamus, ut hæreditate Dei sanctuarium possideamus: quæ omnia in nobis perficiat, qui semper regnat. Amen.

DE ANIMÆ EXSILIO ET PATRIA,

ALIAS, DE ARTIBUS.

(Profuit in lucem ex ms. cod. inclytæ carthusiæ Gemnicensis in Austria ven. D. P. Leopoldus Widemann; edidit R. P. Bern. PEZIUS *Thes. Anecd. t. II, parte. 1, col. 225.*)

PROLOGUS.

Thomæ gratiam apostolici nominis sortito, multis donis Sophiæ insignito Honorius illum in gloria Patriæ cernere, quem Thomas dubitans meruit in terris tangere. Quia vigilantibus oculis plerosque conspicis patriam magnopere desiderare, sed, utpote viæ ignaros per devia properare; hortaris me, optime virorum, quasi peritum locorum his viam demonstrare, ac viciniora loca stylo designare: ne forte longius a via

D aberrantes regia, in devio retardentur, et magis a patria elongentur; ut quondam de Ægypto egressi, ad patriam tendentes non modo corpore, sed corde, longo tempore in eremo erraverunt, et minime ad optabilem patriam pervenerunt. Ego autem cum invidia tabescente iter non habebam, pie injuncta impigre exsequi tentabo, quosque studiosos per ignota loca ad notam patriam deducam, invidios, lividos, corde tabidos, patria immeritos in tenebris erroris derelinquam. Tu

quoque, studio florens, ignavos præcede, et negligentes move, nolentes coge: volentes sed non valentes per delectabile iter ad jucundam patriam trahe: filios imo servos invidiæ, etiam sequi certantes repelle, et sanctum canibus, gemmas porcis tolle.

CAP. I. *Exsiliium hominis ignorantia; patria est sapientia, ad quam per artes liberales, veluti per totidem civitates pervenitur.*

Sicut populo Dei exsiliium erat in Babylonia, Jerusalem vero patria, sic interioris hominis exsiliium est ignorantia, patria autem sapientia. In ignorantia quippe positi quasi in tenebrosa regione commorantur, unde et filii tenebrarum (I Thess. v) cognominantur. In sapientia autem locati quasi in lucida regione conversantur, ideo et filii lucis (ibid.) appellantur. De hoc exsilio ad patriam via est scientia, scientia enim in rebus physicis: sapientia vero consideratur in divinis. Per hanc viam gradiendum est non passibus corporis, sed affectibus cordis. Hæc quippe via ducit ad patriam tendentes per decem artes, et libros sibi adhærentes, et quasi per totidem civitates et villas sibi servientes. Qui numerus multis sacramentis est involutus. Nam et divina lex decem præceptis comprehenditur: et sæcularis sapientia decem categoriis includitur. Sed et tota Ecclesia decem virginibus comparatur; quia hic numerus limes omnium multiplicium numerorum ponitur: unde et in vinea laborantibus denarius repromittitur.

CAP. II. *De prima civitate, grammatica.*

Prima itaque civitas est grammatica, per quam petenda est patria: hujus porta est vox quadrifida, per quam iter est littera tripartita: quæ vocalibus, semi vocalibus, mutis, ducit ad sententiarum habitacula. Porro syllabæ productæ vel correptæ dictionum, sunt quasi quædam ostia domorum: hæc urbs in octo partes quasi in totidem regiones distribuitur, qui numerus et humanam locutionem et animarum beatitudines complectitur. In hac nomen et verbum quasi duo consules imperant, pronomen locum proconsulis, adverbium locum præfecti sibi vendicant: aliæ partes aliis dignitatibus coaptantur, quibus genera et casus, tempora et aliæ species quasi plebes subjectæ famulantur. In hac urbe Donatus et Priscianus docent novam linguam viantes, et certis regulis deducunt per viam ad patriam ambulantes. Villæ, huic subditæ, sunt libri poetarum, qui in quatuor species dividuntur, scilicet in tragedias, in comædias, in satyrica, in lyrica. Tragediæ sunt quæ bella tractant, ut Lucanus. Comædiæ sunt, quæ nuptialia cantant, ut Terentius. Satyræ, quæ reprehensiva scribunt, ut Persius. Lyrica, quæ odas, id est laudes deorum vel regum hymnilega voce resonant, ut Horatius.

CAP. III. *De rhetorica, altera civitate.*

Secunda civitas est rhetorica, per quam ad eunda est patria: hujus porta est civilis cura, iter vero tripartitum genus curarum, videlicet demonstrativum, deliberativum, judiciale. In una parte hujus

A civitatis præsules Ecclesiæ Decreta componunt, in altera reges et iudices edicta proponunt. Hinc synodalia promulgantur, inde forensia jura tractantur. In hac urbe Tullius itinerantes ornatè loqui instruit, quatuor virtutibus scilicet prudentia, fortitudine, justitia, temperantia mores componit. Huic urbi subjacent historiæ, fabulæ, libri oratorie et ethice conscripti, per quos gressus mentis ad patriam sunt dirigendi.

CAP. IV. *Dialectica, tertia civitas.*

Tertia civitas est dialectica, multis quæstionum propugnaculis munita, per quam iter est ad patriam. Hæc per quinque portas adventantes recipit, scilicet per genus, per species, per differens, per proprium, per accidens; unde et isagogæ introductiones dicuntur, quia per has repatriantes introducuntur. Arx hujus urbis est substantia; turre circumstantes novem sunt accidentia. In hac duo pugiles sunt et litigantes certa ratione dirimunt: categorico et hypothetico syllogismo quasi præclaris armis viantes muniunt. Quos Aristoteles in topica recipit, argumentis instruit, in perihermeniis ad latum campum syllogismorum educit. In hac urbe docentur itinerantes hæreticis, et aliis hostibus armis rationis resistere, qui eis, ut olim Amalec populo Dei, in hac via moliuntur obsistere.

CAP. V. *Quarta civitas arithmetica.*

Quarta civitas est arithmetica, per quam quaerenda est patria. In hac, Boetio docente, par et impar numerus multipliciter se complicant. Cribrum simplices numeros per multiplices numeros recipiat; Habacus per digitos, et articulos eundo multiplicat, redeundo dividit, minutiis monadem in mille particulas redigit. In hac rhythmimachia pares et impares numeros in pugnam provocat, alea Scachos certo numero in certamen ordinat, tabula jactis tesseris senaria sorte congregat. In hujus urbis schola viator discit, quod Deus omnia in mensura et numero et pondere disposuit.

CAP. VI. *Quinta civitas pergentium ad sapientiam musica.*

Quinta civitas est musica, per quam transitus est ad patriam cantica. In hac urbe per Boetii doctrinam hinc chorus viris gravibus, inde puerilis acutis vocibus Deo jubilat: organa fistulis, citharæ fidibus concrepant, cymbala pulsu tinniunt; septem dissonæ voces consonam harmoniæ efficiunt. Triplex modulatio, quæ fit flatu, tactu, pulsu, septem consonantiis senarii dignitatem, universitatem continentem, concinit: dum intervallis et proportionibus tonorum dulce melos reddit. In hac urbe docentur viantes per modulamen morum transire ad concentum cælorum.

CAP. VII. *Civitas sexta geometria.*

Sexta civitas est geometria, per quam inquiritur patria. In hac Aratus mappam mundi expandit, in qua Asiam, Africam, Europam ostendit; montes, urbes, flumina totius orbis enumerat, per quæ itinerantes transire commemorat.

CAP. VIII. *De astronomia, civitate septima.*

Septima civitas astronomia, quæ deducit ad patriæ habitacula. In hac Hyginus per astrolabium incrementa ac decrementa lunæ, anfractus, solis planetarum cursus ac recursus ostendit, sphaeram evolvit: in qua signa zodiaci ac cætera monstra cæli per distantes stellas depingit. In hac Julius computum explicat, per quem annos sæculi per seriem regum enumerat. In hac orbis cœlestes collisione sua dulciter persultant, atque viantes ad laudem Conditoris incitant.

CAP. IX. *Physica, civitas octava.*

Octava civitas est physica per quam petitur patria. In hac docet Hippocrates viatores vires et naturas herbarum, arborum, lapidum, animalium; et per medelam corporum deducit ad medelam animarum.

CAP. X. *De mechanica, civitate nona.*

Nona civitas est mechanica, per quam subeunda est patria, hæc docet viantes omne opus metallorum, lignorum, marmorum, insuper picturas, sculpturas, et omnes artes, quæ manibus fiunt. Hæc turrim Nemrod erexit, hæc templum Salomonis construxit. Hæc arcam Noe et omnia moenia totius orbis instituit, et varias texturas vestium docuit.

CAP. XI. *Œconomica, civitas decima.*

Decima civitas est œconomica, per quam pervenitur ad patriæ atria. Hæc disponit regna et dignitates, hæc distinguit officia et ordines. Hæc docet ad patriam properantes juxta ordinem meritorum homines conjungi ordinibus angelorum.

CAP. XII. *Decursis artibus liberalibus pervenitur ad patriam, seu veram sapientiam, in divinis Scripturis relucentem, et in visione Dei perfectam.*

His artibus quasi civitatibus pertransitis pervenitur ad sacram Scripturam quasi ad veram patriam, in qua multiplex sapientia regnat. Quæ Scriptura sibi domum ædificat, quam septem donis Spiritus sancti ut septem columnis roborat (*Prov. ix*): quadripartito intellectu in quatuor parietibus copulat, scilicet historico, allegorico, tropologico, anagogico. Historia quippe est res gesta, ut: Hierusalem fuit civitas Judæorum, in qua fuit templum Domini. Allegoria est eum, aliud dicitur, aliud intelligitur, ut: Hierusalem est Ecclesia, nosipsi templum Domini (*II Cor. vi*). Tropologia est moralitas ut: Hierusalem est anima quæque fidelis, in qua templum est cor mundum, habitator Spiritus sanctus. Anagoge vero est superior sensus ducens ad Deum, et ad futurum sæculum, ut: Hierusalem est superna civitas, in qua sancti angelis conjuncti Deum habebunt præsentem (*Apoc. xxi*). In hac domo sapientia ad se venientibus convivium præparat, quos variis ac deliciosis ferculis satiat. Demum in cœlestem Hierusalem introducet, in qua rex gloriæ in decore suo videbitur, cujus pulchritudinem sol et luna mirantur. In hac novem ordinem angelorum

A non cessant Regem regum laudare, in quem insatiabiliter desiderant prospicere. In hac patria Christum patriarchæ figuris præsignant, prophetæ scriptis prænuntiant, apostoli signis et virtutibus mundo prædicant, martyres ei sanguinem suum immolant, virgines castitatem offerentes adorant. In hac patria quoque studiosi in montem contemplationis ascendant, in quo Christum inter Moysen et Eliam in nivea veste, ut sol, radiantem conspiciunt: quia eum judicem vivorum et mortuorum, Patri cœqualem per sacram Scripturam, et visibilem creaturam, quæ sunt vestes ejus, intelligunt.

CAP. XIII. *Deus a sanctis secundum singulorum virtutes videbitur.*

B Talia nunc meditari est cœlestia contemplari: carne vero exuta hæc facie ad faciem videre, est in cœlesti regno gaudere. In quo sunt multæ mansiones, hoc est, multiplices divinæ apparationes: in quibus sancti Deum deorum in Sion, id est in divina speculatione videbunt, quando de virtute in virtutem ibunt, verbi gratia: boni Deum, secundum hoc quod bonitas dicitur, videbunt; justi, secundum hoc quod justitia; sapientes, secundum hoc quod sapientia; pacifici, secundum hoc quod pax (*Matth. v*), et alii aliis virtutibus in infinitum visuri sunt.

CAP. XIV. *Deus a nemine comprehendi nisi a seipso potest. Beatos Dei visio recreabit æternum; impios patrum scelerum recordatio sine fine torquetur.*

Secundum hoc autem, quod exsuperat omnem intellectum, Deum nemo vidit unquam, nec unquam videbit: Quia nemo novit Patrem nisi Filius, nec Filium quis novit nisi solus Pater (*Matth. xi*). Quidquid enim patribus de Deo ostensum est, Deus dicitur; sicut de Jacob: *Vidi Dominum facie ad faciem* (*Gen. xxxii*). Et iterum de Moyse: *Loquebatur Moyses cum Domino facie ad faciem, quasi amicus amico* (*Exod. xxxiii*). Et item propheta: *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum, etc.* (*Isa. vi*). Mundicordes autem in futuro Deum in Sion, id est in divina speculatione videbunt, secundum quod unicuique apparebit, quando suis dilectoribus seipsum manifestabit; quia unusquisque in seipso et in omni creatura Deum pro modulo suo videbit, quando Deus in omnibus omnia erit. Qui ad hanc patriam perveniunt, hoc modo Regem gloriæ in decore suo videbunt, qui erit gaudium eorum, ut lux oculorum. Qui autem transitoriis oblectati in exsilio permanserint, exteriores tenebras subibunt, et ut saucii oculi æternum lumen in æternum refugiunt. Sed eis variæ et multiplices vitiorum phantasie, ut truces bestie, occurrunt, quas semper volunt effugere, sed non valent evadere; quia aliæ præ aliis semper se ingerunt, et in immensum barathrum tristitiæ et desperationis demergunt. In his te exerce, hæc alios doce: ut ista evadas, ad illa pervenias. Amen.